

Povezanost roditeljskog ponašanja i emocionalne komponente dobrobiti djece u osnovnoj školi

Jonjić, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:395107>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Katarina Jonjić

**POVEZANOST RODITELJSKOG
PONAŠANJA I EMOCIONALNE
KOMPONENTE DOBROBITI DJECE U
OSNOVNOJ ŠKOLI**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

KATARINA JONJIĆ

**POVEZANOST RODITELJSKOG
PONAŠANJA I EMOCIONALNE
KOMPONENTE DOBROBITI DJECE U
OSNOVNOJ ŠKOLI**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof.dr.sc. Andreja Brajša-Žganec

Sumentorica: dr.sc. Ivana Hanzec Marković

Zagreb, 2020.

Sažetak

Roditelji kao primarni skrbnici imaju značajnu ulogu u dobrobiti djeteta te njihova ponašanja mogu predstavljati zaštitni ili rizični čimbenik za razne razvojne ishode kod djece. Stoga je cilj ovog istraživanja bio ispitati odnos roditeljskih ponašanja i emocionalne dobrobiti djece. U istraživanju je sudjelovalo 134 djece u osnovnim školama, od kojih je 61 djevojčica i 73 dječaka, u dobi od 8 do 12 godina ($M = 10$, $SD = 0,958$), a koja su ispunila Upitnik roditeljskog ponašanja i Ljestvicu pozitivnog i negativnog afekta za djecu. Rezultati su pokazali da djeca procjenjuju da doživljavaju visoki pozitivan i niski negativan afekt. Također, majčinu i očevu podršku procjenjuju visokom, a restriktivnu kontrolu niskom. Rezultati pokazuju da je majčina i očeva podrška pozitivno povezana s pozitivnim afektom, dok je majčina i očeva restriktivna kontrola negativno povezana s pozitivnim afektom. S druge strane, majčina i očeva podrška je negativno povezana s negativnim afektom, a majčina i očeva restriktivna kontrola je pozitivno povezana s negativnim afektom. Hijerarhijskom regresijskom analizom utvrđeno je da majčina roditeljska ponašanja objašnjavaju 15% varijance pozitivnog afekta, pri čemu podrška pozitivno, a restriktivna kontrola negativno predviđa pozitivan afekt. Očeva roditeljska ponašanja objašnjavaju dodatnih 9% varijance pozitivnog afekta, pri čemu podrška pozitivno predviđa pozitivan afekt, a restriktivna kontrola negativno predviđa pozitivan afekt. Rezultati također pokazuju da majčina roditeljska ponašanja objašnjavaju 17% varijance negativnog afekta. Značajan prediktor je samo restriktivna kontrola majke koja pozitivno predviđa negativan afekt. Očeva roditeljska ponašanja objašnjavaju dodatnih 6% varijance negativnog afekta, pri čemu je podrška negativan, a restriktivna kontrola pozitivan prediktor negativnog afekta.

Ključne riječi: roditeljska podrška, restriktivna kontrola, pozitivan afekt, negativan afekt, djeca

Relationship between parenting behavior and the emotional component of well-being in primary school children.

Abstract

Parents as primary caregivers play a significant role in the well-being of their child and their behaviors can be a protective or a risk factor for various developmental outcomes in children. Therefore, the aim of this study was to examine the relationship between parental behaviors and children's emotional well-being. The study involved 134 children in primary schools, of which 61 were girls and 73 were boys, aged 8 to 12 years ($M = 10$, $SD = 0,958$), who completed the Parental Behavior Questionnaire and the Positive and Negative Affect Schedule for Children. Children estimate that they experience high positive and low negative affect. They also rate maternal and paternal support as high and restrictive control as low. The results show that maternal and paternal support are positively associated with positive affect, whereas maternal and paternal restrictive control are negatively associated with positive affect. On the other hand, maternal and paternal support are negatively associated with negative affect, and maternal and paternal restrictive control are positively associated with negative affect. Hierarchical regression analysis showed that maternal parental behaviors explain 15% of the variance of positive affect, with support positively and restrictive control negatively predicting positive affect. The father's parental behaviors explain an additional 9% of the variance of positive affect, with support positively predicting positive affect and restrictive control negatively predicting positive affect. The results also show that maternal parental behaviors explain 17% of the variance in negative affect. A significant predictor is only the restrictive control of the mother, which positively predicts negative affect. The father's parental behaviors explain an additional 6% of the variance of negative affect, with support being negative and restrictive control a positive predictor of negative affect.

Keywords: parental support, restrictive control, positive affect, negative affect, children

Sadržaj

1. Uvod	2
1.1. Emocionalna dobrobit	3
1.2. Roditeljska ponašanja.....	5
1.3. Odnos roditeljskog ponašanja i emocionalne dobrobiti djece.....	9
2. Cilj i problemi	12
2.1. Cilj istraživanja	12
2.2 Problemi istraživanja.....	12
3. Metoda	13
3.1. Sudionici.....	13
3.2. Instrumenti.....	13
3.3. Postupak	14
4. Rezultati	15
5. Rasprava	20
6. Zaključak	28
7. Literatura	29

1. Uvod

Zaštita djece na državnoj razini odavno je fokus državnih politika. Različitim zakonima, projektima i strategijama nastoji se osigurati pozitivan razvoj djece i zadovoljiti njihove potrebe kako bi postigla pozitivne razvojne ishode te se razvila u samostalne i kompetentne odrasle osobe koje će aktivno sudjelovati u društvu i biti mu na raspolaganju. Iz te ideje proizlazi potreba za praćenjem dobrobiti djece, a u svrhu toga da se u svakom dijelu razvoja djeteta može detektirati nedostatke, a potom i intervenirati. Danas prevladava shvaćanje da je dobrobit djeteta dinamički proces u kojemu je tjelesno, psihičko, socijalno i materijalno stanje djeteta više pozitivno nego negativno, te da je dobrobit uvjetovana intrapersonalnim, interpersonalnim, društvenim i kulturalnim procesima (Minkkinen, 2013). Tjelesna, psihička (psihološka), ekonomska i socijalna domena su domene koje čine osnovu prilikom istraživanja dobrobiti djece, a ostale se u pojedinim istraživanjima nadodaju ovisno o određenim ciljevima, pogledima i politikama.

Na primjer, u SAD-u se dobrobit djece proučava u sedam domena: obiteljsko i socijalno okruženje, ekonomske okolnosti, zdravstvena skrb, fizičko okruženje i sigurnost, ponašanje, obrazovanje i zdravlje (Land, Lamb i Mustillo, 2001). S druge strane, u Europi se dobrobit djece u 27 država proučavala kroz djelomično drugačijih sedam domena: zdravlje, subjektivna dobrobit, osobni odnosi, materijalni resursi, obrazovanje, ponašanja i opasnosti te domaćinstvo i okolina (Bradshaw i Richardson, 2009). Pollard i Lee (2002) predlažu da se dobrobit djece mjeri preko pet domena: kognitivna, ekonomska, tjelesna, psihološka i socijalna domena. One su u interakciji, međutim dijete može uspješno funkcionirati u pojedinoj domeni, dok će u drugoj imati probleme (Ben-Arieh, Casas, Fronès i Korbin, 2014).

Tjelesna i ekonomska domena dobrobiti djece su od samih početaka praćenja dobrobiti djece najviše istraživana, a s početnim ciljem da sva djeca odrastaju tjelesno zdrava i u povoljnim osnovnim ekonomskim uvjetima. No, sve veća prisutnost psihičkih poremećaja, poremećaja u ponašanju i poteškoća u psihičkom zdravlju kod djece i adolescenata zahtijeva dobivanje uvida u potencijalne uzroke i poveznice s tim problemima. Za dobrobit djece nije više dovoljno osigurati prihode i tjelesno zdravlje, nego je djecu potrebno podržati na kognitivnom, socijalnom i psihološkom planu (Kahneman i Deaton, 2010). Psihološka domena kao dio dobrobiti djece je većinski istraživana u pogledu psihičkog zdravlja i psihičkih bolesti, dok se emocije, odnosno emocionalna dobrobit djece još uvijek djelomično zanemaruje.

1.1. Emocionalna dobrobit

Prema Kahneman i Deaton (2010) emocionalna dobrobit predstavlja emocionalnu kvalitetu iskustva osobe te se odnosi na to koliko često i intenzivno osoba doživljava emocije poput radosti, tuge, ljutnje, ljubavi, stresa i brige, a koje određuju hoće li život osobe biti ugodan ili neugodan. Emocionalna dobrobit se istražuje proučavajući njezina dva čimbenika: raspoloženje i samopoštovanje (Schutte, Malouff, Simunek, Hollander, McKenley, 2002). Mjere raspoloženja uključuju ispitivanje o doživljenom spektru emocija koje se raspoređuju na dvije dimenzije raspoloženja, a to su pozitivan afekt i negativan afekt (Kahneman i Deaton, 2010). Prema Watson, Clark i Tellegen (1988) pozitivan afekt je raspon u kojem se osoba osjeća entuzijastično, aktivno, pobuđeno. Visoki pozitivan afekt predstavlja stanje u kojem je osoba puna energije, usredotočena je, upušta se u aktivnosti, a nizak pozitivan afekt predstavlja stanje tuge i letargije.

S druge strane, negativan afekt je dimenzija obilježena žalošću i nezadovoljstvom koje uključuje doživljaj ljutnje, prezira, gađenja, krivnje, straha i nervoze (Watson i sur., 1988). Niski negativan afekt je stanje u kojem je osoba smirena i spokojna. Važno je naglasiti da su dimenzije pozitivnog i negativnog afekta međusobno nezavisne, što bi značilo da nizak pozitivan afekt ne znači nužno visoki negativan afekt. To su dvije odvojene dimenzije koje koreliraju s različitim varijablama. Osim što se pozitivan i negativan afekt mogu promatrati kao stanja, mogu se promatrati i kao trajnije karakteristike osobe, gotovo kao crte ličnosti, nazvane pozitivna i negativna emocionalnost (Tellegen, 1985, prema Watson i sur., 1988).

Emocionalna dobrobit zadire u druge domene dobrobiti u djetetovom životu. Povezuje se s funkcioniranjem u kognitivnoj, socijalnoj i tjelesnoj domeni, a sve se više dovodi u vezu s drugim indikatorima unutar psihološke domene, psihičkim zdravljem i psihičkim poremećajima. Pozitivan afekt je važan za socijalna ponašanja (Forbes i Dahl, 2007). Kod djece u dobi od jedne do dvije godine se pozitivan afekt, izražen kao temperament, povezuje s izraženijom bihevioralnom i kognitivnom empatijom (Volbrecht, Lemery-Chalfant, Aksan, Zahn-Waxler i Goldsmith, 2007). Greene i Noice (1988) su pokazali da je pozitivan afekt povezan s kreativnošću na način da djeca u pozitivnom afektu daju kreativnija i točnija rješenja. Pozitivan afekt olakšava kreativno mišljenje i kod studenata (Isen, Daubman, Nowicki, 1987). Također, sve je više istraživanja koja povezuju pozitivan afekt i zaštitne biološke mehanizme čija je uloga poboljšanje tjelesnog zdravlja (Dockray i Steptoe, 2010). Na primjer, kod djece je utvrđeno da pozitivan afekt doprinosi otpornosti na bol (Jenkins i sur., 2018).

S druge strane, djeca u vrtiću s nižim pozitivnim afektom imaju veći rizik za eksternalizirane probleme kao što su svađanje, hostilnost, relacijska agresija, impulzivost i distraktibilnost (Buss, Kiel, Morales i Robinson, 2014). Postoji i mnogo istraživanja koja su se bavila pozitivnim afektom i psihičkim poremećajima. Nizak pozitivan afekt doprinosi razvoju depresivnog poremećaja kod djece koja imaju genetske predispozicije za to (Olinio i sur., 2011). Osim toga, pozitivan afekt kod djece moderira odnos majčine emocionalne disregulacije s problemima u prilagodbi kod djeteta (Davis, Suveg, Shaffer, 2015). Uloga negativnog afekta kod djece se najviše očituje u predviđanju depresije i anksioznosti (Luebbe, Bell, Allwood, Swenson i Early, 2010).

Budući da je emocionalna dobrobit povezana s mnogim ishodima kod djece, postavlja se pitanje kako ju povećati. Da bismo mogli povećati emocionalnu dobrobit prvo se trebaju identificirati čimbenici koji se povezuju s njom. Dobrobit djece, a samim time i emocionalnu dobrobit djeteta, nemoguće je promatrati izdvojeno iz okoline u kojoj se dijete nalazi. U jednoj od rijetkih teorija dobrobiti djece Raghavan i Alexandrova (2014) pretpostavljaju da je dobrobit djeteta ostvarena ako dijete unutar određenih razvojnih faza razvija kapacitete koji su kasnije potrebni za uspješno funkcioniranje u budućnosti, uzimajući u obzir okolinu u kojoj se dijete nalazi i u kojoj će te kapacitete koristiti. Ovom postavkom definiraju dobrobit djeteta pomoću budućih razvojnih ishoda. Također, nadodaju drugu postavku kojom se dječja dobrobit definira u okviru razdoblja u kojem se dijete trenutno nalazi. Tako dobrobit djece podrazumijeva da se djetetova interakcija s okolinom odvija na načine primjerene za djecu kao što su znatiželja, istraživanje, spontanost i emocionalna sigurnost.

Ideju o važnosti okoline za razvojni tijek i razvojne ishode te za dobrobit djeteta razradio je Bronfenbrenner u svojoj Teoriji ekoloških sustava (Bronfenbrenner, 1989, prema Vasta, Haith, Miller, 2005). Razvoj djeteta je neodvojiv od njegove okoline koja na dijete djeluje u sklopu više razina. Djetetu najbliža okolina koja utječe na njegov razvoj se naziva mikrosustav, a to su roditelji, vršnjaci, učiteljica/učitelj i ostali bliski ljudi koji zajedno sa svojim osobnim karakteristikama usmjeravaju dijete u njegovom razvoju. Ne samo da pojedini mikrosustavi zasebno djeluju na razvoj djeteta, nego i njihov međusobni odnos ima utjecaja na dijete čineći tako njegov mezosustav. Osim mikrosustava i mezosustava, djetetovu okolinu čine egzosustav u obliku okruženja koja nisu direktno u prisutnosti djece, ali utječu na njegov razvoj, te makrosustav koji predstavlja kulturalne vrijednosti, norme, stavove i vjerovanja u skladu s kojima će se ravnati djetetov razvoj i definirati njegova dobrobit.

Dakle, emocionalnu dobrobit djeteta je važno proučavati i zbog mogućih posljedica koje ostavlja u adolescenciji i odrasloj dobi, i zbog trenutne dobrobiti djeteta, a sve to u socijalnom, ekonomskom i kulturalnom kontekstu (Raghavan i Alexandrova, 2014).

Najintenzivniji odnosi u životu djeteta odvijaju se u njegovoj najbližoj okolini, a to je obitelj. Obitelj je za dijete glavni izvor brige i podrške. Obitelj pruža materijalnu, instrumentalnu i emocionalnu podršku, socijalizira dijete i podučava ga (Schor, 1995). Budući da obitelj ima direktnu vezu s djetetom, a samim time i njegovom dobrobiti, proučavani su načini na koji struktura obitelji i određeni procesi unutar obitelji određuju emocionalnu dobrobit djeteta.

1.2. Roditeljska ponašanja

Dobrobit djece je u zavisnom odnosu s okolinom te se može reći da dobrobit proizlazi iz interakcije djeteta s okolinom (Statham i Chase, 2010). U istraživanjima odnosa obitelji i dobrobiti djeteta fokus je prvotno bio na proučavanju povezanosti strukture obitelji i dobrobiti djece. Mnoga istraživanja bavila su se jednoroditeljskim obiteljima, obiteljima u kojima s djecom ne žive biološki roditelji, ali i odrastanjem djece u ustanovama za nezbrinutu djecu. Na primjer, utvrđeno je da u jednoroditeljskim obiteljima djeca doživljavaju više kognitivnih, emocionalnih i socijalnih problema, a u onima gdje su u obitelji oba roditelja, djeca odrastaju uz učinkovitije roditeljstvo, imaju viši životni standard, djeca su u boljim odnosima s roditeljima i manje su izloženi stresnim događajima (Amato, 2005). Međutim sama struktura obitelji nije nužno direktno povezana s dobrobiti djece. McMunn, Nazroo, Marmot, Boreham i Goodman (2001) su ustanovili da jednoroditeljska obitelj ne određuje sama po sebi psihološku dobrobit djece. Ono što se dovodi u vezu s dobrobiti djece u takvoj strukturi obitelji jesu česte pojave unutar jednoroditeljskih obitelji poput siromaštva, nižeg stupnja obrazovanja roditelja i drugih obiteljskih procesa. Budući da struktura obitelji nema direktnu povezanost s dobrobiti djeteta, u istraživanjima se fokus većinski preusmjerio na procese unutar obitelji poput odnosa među roditeljima, a posebno na odnos roditelja prema djetetu.

Roditelji kao primarni skrbnici imaju značajnu ulogu u dobrobiti djeteta. Dobrobit ovisi o mogućnosti roditelja da djetetu zadovolji tjelesne, emocionalne i socijalne potrebe (Schor, 1995). Kada se u obitelji odvijaju razne nedaće i problemi koji negativno utječu na dječju tjelesnu i emocionalnu dobrobit, određena roditeljska ponašanja služe kao zaštitan faktor (Scrimin, Osler, Pozzoli, i Moscardino, 2018). S druge strane, određena roditeljska ponašanja mogu biti rizičan faktor kojim se narušava dobrobit djece. S obzirom na brojnost domena

dobrobiti djeteta, prostor za proučavanje odnosa različitih roditeljskih ponašanja s određenim domenama djetetove dobrobiti je velik i nije dovoljno istražen.

Dimenzije roditeljskog ponašanja

Roditeljsko ponašanje je odraz skupa stavova koje roditelj ima prema djetetu te predstavlja svako ponašanje roditelja kojima ispunjava svoje roditeljske dužnosti i komunicira svoj emocionalni stav, a što u konačnici rezultira emocionalnom klimom unutar koje se izražavaju roditeljska ponašanja (Darling i Steinberg, 1993). Ono se obično promatra kroz dvije dimenzije, a to su emocionalnost i kontrola.

Emocionalnost označava emocije koje roditelj pokazuje djetetu. Tako su emocionalno topli roditelji oni koji se tijekom interakcije s djetetom osmjehuju, prijateljski su usmjereni, prihvaćaju svoje dijete, uvažavaju djetetove stavove i osjećaje, pokazuju razumijevanje, brigu i pažnju. Roditelji nisko na toplini su oni koji su u odnosu s djetetom neprijateljski raspoloženi, pokazuju malo ugodnih emocija, zanemaruju dijete i odbacuju ga (Macuka, 2007).

Rohner (2016) stavlja emocionalnost u središte interpersonalne teorije prihvaćanja-odbijanja. On polazi od pretpostavke da svaka osoba na biološkoj osnovi ima potrebu za pozitivnim odgovorom od značajnih ljudi u životu. Pozitivan odgovor se odnosi na želju i težnju za utjehom, brigom, potporom i njegovanjem od tih važnih osoba. Drugim riječima, djeca, adolescenti i odrasli ljudi teže tome da značajni ljudi u njihovom životu iskazuju toplinu (emocionalnost). U suprotnom percipiraju odbijanje koje ostavlja dalekosežne posljedice na njih. Djeca očekuju toplinu, brigu i utjehu od svojih roditelja. Roditelji imaju ključnu ulogu u razvoju ličnosti djeteta i načina na koji će dijete afektivno, kognitivno, perceptivno, motivacijski i ponašajno reagirati (Rohner, 2005, prema Rohner, 2016). Ako prema djetetu ne iskazuju emocionalnost djeca percipiraju odbijanje i reagiraju na različite načine. Djeca će prvotno postati anksiozna i nesigurna te se povećava njihova potreba za roditeljskim pozitivnim odgovorima i postaju psihološki ovisni o svojim roditeljima. S produženim trajanjem percipiranog odbijanja i roditeljske kontrole, kod djece dolazi do agresivnosti, pasivne agresije, emocionalne ravnodušnosti, nezrele ovisnosti ili obrambene neovisnosti, emocionalne nestabilnosti, narušenog samopoštovanja i negativnog pogleda na svijet. Rohner (2016) također navodi da djeca mogu doživljavati sve veći bijes, ogorčenost i druge neugodne emocije koje mogu dovesti do emocionalnog zatvaranja. Percipirano odbijanje kod djece može dovesti i do smanjene sposobnosti učinkovitog nošenja sa stresom, pa su djeca plačljiva i ljuta u stresnim situacijama.

Dimenzija kontrole označava postupke roditelja kojima se želi manipulirati djetetovo doživljavanje i ponašanje u željenom smjeru. Oni roditelji koji su visoko na kontroli postavljaju pravila kojih se djeca moraju pridržavati čime reguliraju djetetovo ponašanje, a roditelji nisko na kontroli ne postavljaju pravila, ne kontroliraju djetetovo ponašanje i dijete ima više slobode (Macuka, 2007). Unutar dimenzije kontrole pokazalo se da postoje dvije vrste kontrole, a to su bihevioralna kontrola i psihološka kontrola (Schaefer, 1965, prema Barber 1996). Stoga se roditeljska ponašanja sve više promatraju kroz tri dimenzije, emocionalnost, bihevioralna kontrola i psihološka kontrola.

Psihološka kontrola je ponašanje roditelja koje uključuje nametljive i manipulativne taktike, a kojima je cilj izazivanje krivnje, posramljivanje i nedostatak ljubavi (Barber, 1996). Takvim se ponašanjem utječe na psihički i emocionalni razvoj djeteta, odnosno na njegove procese mišljenja, ličnost, emocije i privrženost roditeljima. Psihološka kontrola koči zadovoljenje dječjih emocionalnih i psiholoških potreba (Barber, 1996). Odnosno, ne dopušta zadovoljenje važnih djetetovih potreba kao što su psihološka nezavisnost, samostalnost i individuacija (Macuka, 2007).

Soenens i Vansteenkiste (2010) povezuju koncept psihološke kontrole s Teorijom samoodređenja te smatraju da psihološka kontrola narušava dječju autonomiju koja je unutar Teorije samoodređenja prepoznata kao jedna od osnovnih potreba koju je potrebno zadovoljiti kako bi dobrobit osobe bila ostvarena. Takvo roditeljsko ponašanje ignorira djetetovo samostalno (voljno) funkcioniranje i zadire u individualne procese djeteta.

Prema Scharf, Rousseau i Smith (2016) roditeljska psihološka kontrola služi dvjema svrhama: psihološka kontrola orijentirana na ovisnost i psihološka kontrola orijentirana na postignuće. Psihološku kontrolu orijentiranu na ovisnost koriste roditelji kojima je cilj da im je dijete tjelesno i emocionalno blizu jer se boje njihove nezavisnosti. Psihološku kontrolu usmjerenu na postignuće koriste roditelji koji u djetetu vide mogućnost da ostvare vlastita postignuća, da dobiju na osjećaju vlastite vrijednosti stoga psihološku kontrolu koriste kako bi djeca dostigla ta visoka očekivanja koja su postavila roditelji. Međutim, razlozi za korištenje psihološke kontrole mogu biti i drugi. Mills i suradnici (2007) navode da su korištenju psihološke kontrole posebno skloni roditelji perfekcionista koji kada percipiraju da nisu ispunili tuđa očekivanja doživljavaju sram. Takvi roditelji koriste psihološku kontrolu jer njome mogu upravljati djetetovim ponašanjem i spriječiti da dijete napravi nešto što bi kod drugih ljudi izazvalo neodobravanje ili mišljenje da ti roditelji nisu kompetentni.

Bihevioralna kontrola se odnosi na pokušaje kontroliranja djetetovog ponašanja (Barber, 1996). Korištenjem bihevioralne kontrole roditelji nastoje suzbiti nepoželjna

ponašanja djeteta na način da mu postave granice i pravila ponašanja (Keresteš, 2001). Unatoč naizgled negativnoj konotaciji bihevioralne kontrole, ona odražava pozitivne roditeljske postupke ako se u odnosu prema djetetu koristi uz toplinu (Macuka, 2007).

Keresteš, Brković, Kuterovac Jagodić i Greblo (2012) navode da tri dimenzije, emocionalnost (toplina, podrška), psihološka kontrola i bihevioralna kontrola ne moraju nužno predstavljati strukturu roditeljskog ponašanja u svim kulturama. Štoviše, te su tri dimenzije više karakteristične za američku kulturu, dok su na hrvatskom uzorku ustanovljene nešto drugačije dimenzije roditeljskog ponašanja, a to su roditeljska podrška, restriktivna kontrola i popustljivost. Pri tome, dimenzija roditeljske podrške obuhvaća aspekte dimenzije emocionalnosti koji se mjere i u američkim istraživanjima, ali i aspekte dimenzije bihevioralne kontrole. Restriktivna kontrola se poklapa s dimenzijom psihološke kontrole. Dodatno, dimenzija popustljivosti obuhvaća mali dio bihevioralne kontrole te ukazuje na odsutnost bihevioralne kontrole.

Razlike između majčinih i očevih roditeljskih ponašanja

Roditeljsko ponašanje je prema Belskyju (1984) određeno nizom činitelja. Roditeljsko ponašanje je rezultat individualnih osobina roditelja, karakteristika djeteta i kontekstualnih činitelja. Stoga, iskazivanje emocionalnosti, psihološke i bihevioralne kontrole ovisi o individualnim karakteristikama kao što su spol roditelja, osobine ličnosti, razvojna povijest koja se odnosi na njihove odnose s vlastitim roditeljima, zatim njihova znanja i uvjerenja o dječjem razvoju i roditeljskom ponašanju. Karakteristike djeteta koje potenciraju roditeljska ponašanja su spol, dob i sposobnosti djeteta, a kontekstualni činitelji jesu bračni odnos, socijalna mreža i radno mjesto. No, roditeljsko ponašanje može biti vođeno određenim socijalizacijskim ciljevima koje roditelj postavi, na način da roditelj koristi određena roditeljska ponašanja kako bi dijete dovelo do određenog cilja (Darling i Steinberg, 1993).

Istraživanja podupiru postojanje razlika između očeva i majki u načinima i učestalosti iskazivanja pojedinih roditeljskih ponašanja. Naime, Craig (2006) je pokazao da se majke više fizički brinu za djecu u smislu kada će na primjer dati jesti djeci, dok se očevi više uključuju u zabavne, interaktivne aktivnosti, a isto je pronađeno i u obiteljima u kojima su majke zaposlene. Nelson i Crick (2002) su utvrdili da očevi iskazuju više roditeljske kontrole nego majke, iako navode da taj nalaz nije u skladu s prethodnim istraživanjima koja pokazuju da majke iskazuju više psihološke kontrole.

Također, majčina i očeva roditeljska ponašanja mogu različito utjecati na djecu. Smojver-Ažić i Bezinović (2011) su pronašli da je odnos s majkom ispunjen toplinom jednako važan i za dječake i za djevojčice, dok se takav odnos s ocem pokazao važnijim za djevojčice. Utvrđeno je i da očeva psihološka kontrola predviđa relacijsku agresiju kod djevojčica, a tjelesnu agresiju kod dječaka, dok je majčina psihološka kontrola granično povezana s tjelesnom agresijom kod djevojčica (Nelson i Crick, 2002). Kod adolescenata roditeljska bihevioralna kontrola negativno korelira s delikvencijom, očeva psihološka kontrola negativno korelira s delikvencijom, dok majčina psihološka kontrola korelira pozitivno s depresijom, te očeva podrška (emocionalnost) korelira negativno s depresijom i delikvencijom, a majčina podrška ne (Bean, Barber i Crane, 2006).

Općenito, dimenzije roditeljskog ponašanja su na različite načine povezane s različitim ishodima kod djece, adolescenata, ali i studenata. Percipirana psihološka kontrola od strane majke pozitivno predviđa komponente intolerancije na frustraciju (Filippello, Harrington, Costa, Buzzai i Sorrenti, 2018). Za te iste komponente se pokazalo da su povezane s anksioznošću, depresijom i ljutnjom te tako narušavaju psihološku dobrobit djeteta (Filippello, Harrington, Buzzai, Sorrenti i Costa, 2014). Kod djece s internaliziranim problemima kao što su neuroticizam i anksioznost, pokazalo se da žive u obiteljima u kojima se koristi psihološka kontrola (Olsen i sur., 2002). Roditeljska emocionalnost je kod adolescenata negativno povezana s eksternaliziranim problemima (Eisenberg i sur., 2005). Kod studenata, majčina i očeva psihološka kontrola značajno predviđaju maladaptivni perfekcionizam, depresiju i samopoštovanje (Soenens, Vansteenkiste, Luyten, Duriez i Goossens, 2005). Očeva i majčina psihološka kontrola su značajne odrednice akademskog postignuća kod studenata (Soucy i Larose, 2000).

1.3. Odnos roditeljskog ponašanja i emocionalne dobrobiti djece

Dosadašnja istraživanja odnosa roditeljskog ponašanja i emocionalne dobrobiti izrazito variraju u načinima definiranja konstrukata, načinima na koje se mjere i u uzorku sudionika. Prvenstveno, roditeljska ponašanja se u kontekstu psihološke dobrobiti najčešće povezuju s psihičkim zdravljem i psihičkim poremećajima, dok se manje istražuju u odnosu s emocionalnom dobrobiti mjerenom pomoću pozitivnog i negativnog afekta. Najveći broj istraživanja odnosa roditeljskih ponašanja i emocionalne dobrobiti je proveden na uzorku adolescenata. Stafford, Kuh, Gale, Mishra i Richards (2015) su u svom istraživanju utvrdili da

je očeva i majčina toplina pozitivno povezana s psihološkom dobrobiti kod adolescenata u dobi od 13 do 15 godina, dok je majčina i očeva psihološka kontrola negativno povezana s psihološkom dobrobiti čija je mjera uključivala i pozitivan afekt. Također su utvrdili da su očeva toplina i psihološka dobrobit kod adolescenata više povezani nego što su povezani majčina toplina i psihološka dobrobit adolescenata. Bihevioralna kontrola se nije pokazala povezanom s psihološkom dobrobiti kod adolescenata.

Hankin, Nederhof i Oppenheimer (2011) su utvrdili da djeca koja su genetski podložna razvoju psihopatologije i lošijih razvojnih ishoda, a čiji roditelji koriste podržavajuće i pozitivne roditeljske postupke, imaju viši pozitivan afekt, dok ona uz nepodržavajuće roditeljske postupke imaju niži pozitivan afekt. Van der Kaap-Deeder, Vansteenkiste, Soenens i Mabbe (2017) su pronašli da je majčina psihološka kontrola povezana s emocionalnom dobrobiti djeteta (koja je uključivala neke čestice pozitivnog i negativnog afekta) preko varijable nezadovoljenja djetetovih potreba. Kod djece u dobi od dvije godine također je utvrđeno da su roditeljska ponašanja obilježena manjom kontrolom negativno povezana s negativnim afektom, te se nisu pokazala povezanim s pozitivnim afektom (Wang, Chen, Chen, Cui i Li, 2006).

Aunola, Tolvanen, Viljaranta i Nurmi (2013) su pratili neugodne emocije djece te su pronašli da što više majka i otac iskazuju psihološke kontrole tijekom dana, to dijete iskazuje više neugodnih emocija. Roditeljska toplina se nije pokazala povezanom s neugodnim emocijama, a roditeljska ponašanja općenito nisu bila povezana s ugodnim emocijama. Autori smatraju da se tijekom vremena dnevni utjecaji roditeljske kontrole akumuliraju i mogu voditi trajnijem uzorku doživljavanja i iskazivanja emocija. Javljanje neugodnih emocija pri doživljavanju psihološke kontrole objašnjavaju time da se narušava dječji osjećaj kontrole i neovisnosti te se promovira negativna slika o sebi.

Moran, Turiano, Gentzler (2018) su od sudionika u odrasloj dobi tražili da se prisjete roditeljskih ponašanja iz djetinjstva i mjerili im pozitivan i negativan afekt. U svom su istraživanju pronašli da roditeljska toplina negativno predviđa negativan afekt i pozitivno predviđa pozitivan afekt u odrasloj dobi.

Druga istraživanja bavila su se roditeljskim odgojnim stilovima i njihovim odnosom s emocionalnom dobrobiti djece. Lagace-Seguin i d' Entremont (2006) su se bavili samo negativnim afektom te su kod djece u dobi od 3 do 5 godina pronašli da je autoritativni stil roditeljstva (karakteriziran visokom toplinom i kontrolom) negativno povezan s negativnim afektom, dok su autoritarni (niska toplina i visoka kontrola) i permisivni stil roditeljstva (visoka toplina i niska kontrola) pozitivno povezani s negativnim afektom. Kod adolescenata je pronađeno da majčin i očev autoritativan stil pozitivno predviđa pozitivan afekt, dok autoritaran

stil negativno predviđa pozitivan afekt. S druge strane, majčin i očev autoritativan stil negativno predviđa negativan afekt, dok autoritaran i permisivan stil pozitivno predviđaju negativan afekt (Roman i sur., 2015).

Kada su u pitanju djeca, emocionalna dobrobit i roditeljska ponašanja su najčešće mjereni upitnicima namijenjenim roditeljima. Međutim, takvim se pristupom gube informacije o tome percipiraju li djeca isto što i roditelji. U istraživanjima je važno prikupljati podatke i od djece jer postoji mogućnost da roditelji neće prepoznati određena ponašanja kod sebe ili ih neće htjeti iznijeti, dok će djeca o tome otvoreno izvijestiti. Rohner (2016) navodi da izvještajem roditelja i drugih ljudi nećemo uvijek moći detektirati nepoželjna roditeljska ponašanja te da je zato važno uzeti u obzir dječje percepcije i dječja vjerovanja. Iako se smatra da su roditeljska ponašanja karakteristika roditelja koja se ne mijenja u velikoj mjeri (Darling i Steinberg, 1993), iz perspektive djece također je moguće dobiti podatke o fluktuaciji roditeljskog ponašanja u kraćem vremenu, ali i u duljem periodu te na taj način promatrati kako neki faktori djeluju na promjene u roditeljskom ponašanju. Na primjer, Van der Kaap-Deeder i suradnici (2017) su utvrdili da djeca u razdoblju od pet dana percipiraju značajne fluktuacije u psihološkoj kontroli kod majke. Također, Boughton i Lumley (2011) navode da roditelji ne samo da mogu biti nesvjesni dječjih simptoma koji ukazuju na loše raspoloženje (depresiju), nego postoje i neslaganja u izvještaju o pozitivnom emocionalnom funkcioniranju između djeteta i roditelja.

Emocionalna dobrobit se veže uz različite ishode kod ljudi te uz istraživanje psihičkog zdravlja i psihičkih poremećaja zaslužuje pozornost istraživača. Nju je potrebno promatrati u kontekstu mikrosustava koji neprestano djeluje na nju, a jedan od važnijih mikrosustava jesu roditelji. Većina istraživanja o odnosu emocionalne dobrobiti i roditeljskog ponašanja se odnosi na adolescente, često uključujući samo očevo ili majčino ponašanje, a u onima koji se odnose na djecu, izostavlja se njihova percepcija. Stoga, svrha ovog rada je utvrditi odnos majčinih i očevih roditeljskih ponašanja i pozitivnog i negativnog afekta kod djece, a poseban doprinos je u tome što će roditeljska ponašanja i emocionalna dobrobit djece biti promatrani iz perspektive djece.

2. Cilj i problemi

2.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati odnos emocionalne komponente dobrobiti (pozitivnog i negativnog afekta) djece u osnovnoj školi i dimenzija roditeljskog ponašanja (roditeljske podrške i restriktivne kontrole).

2.2 Problemi istraživanja

1) Ispitati na koji način i u kolikoj mjeri su roditeljska podrška i restriktivna kontrola povezani s pozitivnim i negativnim afektom kod djece.

Hipoteza 1a: Očekuje se da će majčina i očeva podrška biti statistički značajno pozitivno povezani s pozitivnim afektom te da će majčina i očeva restriktivna kontrola biti statistički značajno negativno povezani s pozitivnim afektom.

Hipoteza 1b: Očekuje se da će majčina i očeva podrška biti statistički značajno negativno povezani s negativnim afektom, a da će majčina i očeva restriktivna kontrola biti pozitivno povezani s negativnim afektom.

2) Utvrditi relativni doprinos majčinih roditeljskih ponašanja i očevih roditeljskih ponašanja u predviđanju pozitivnog i negativnog afekta kod djece.

Hipoteza 2a: Očekuje se statistički značajan doprinos majčinog i očevog roditeljskog ponašanja u predviđanju pozitivnog afekta. Majčina i očeva roditeljska podrška će pozitivno predviđati pozitivan afekt, a majčina i očeva restriktivna kontrola će negativno predviđati pozitivan afekt.

Hipoteza 2b: Očekuje se statistički značajan doprinos majčinog i očevog roditeljskog ponašanja u predviđanju negativnog afekta. Majčina i očeva roditeljska podrška će negativno predviđati negativan afekt, a majčina i očeva restriktivna kontrola će pozitivno predviđati negativan afekt.

3. Metoda

3.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 134 djece trećih, četvrtih i petih razreda osnovnih škola u Varaždinu i Osijeku. Od toga je 61 (46%) djevojčica i 73 (55%) dječaka. Prosječna dob sudionika je 10 godina ($SD = 0,958$). Najmlađe dijete u istraživanju je imalo 8 godina, a najstarije 12 godina.

3.2. Instrumenti

Upitnik roditeljskog ponašanja URP29 (Keresteš i sur., 2012) sastoji se od 29 čestica grupiranih u 7 podljestvica: Toplina (4 čestice, „Poklanjam djetetu puno pažnje“), Autonomija (4 čestice, „Učim svoje dijete da je važno da se bori za sebe i svoje ideje“), Intruzivnost (4 čestice, „Kada dijete pogriješi nastojim da se osjeti krivim“), Roditeljsko znanje (4 čestice, „Znam točno na što dijete troši novac kojeg mu dajem“), Popustljivost (3 čestice, „Popustljiv sam prema djetetu“), Induktivno rezoniranje (5 čestica, „Objašnjavam djetetu razloge za postojanje pravila.“) i Kažnjavanje (5 čestica, „Vičem kad se dijete loše ponaša“). Podljestvice predstavljaju tri dimenzije roditeljskog ponašanja. Toplina, Autonomija, Roditeljsko znanje i Induktivno rezoniranje čine dimenziju Roditeljska podrška, Intruzivnost i Kažnjavanje čine dimenziju Restriktivna kontrola, a podljestvica Popustljivost ujedno čini i dimenziju Popustljivost. Upitnik je napravljen u četiri forme, pri čemu su dvije namijenjene za dječje procjene roditeljskog ponašanja (oca i majke), a dvije za roditeljske samoprocjene.

U ovom istraživanju korištene su samo dječje procjene roditeljskog ponašanja bez podljestvice Induktivno rezoniranje. Zadatak za djecu je da na česticama procijene u kojoj su mjeri opisana roditeljska ponašanja karakteristična za njezina/njegova oca i majku. Raspon odgovora kreće se od 1- *uopće nije točno* do 4- *u potpunosti točno*. Ukupan rezultat na podljestvicama formira se kao prosjek rezultata na česticama pojedine podljestvice, a na razini dimenzija formira se kao prosjek rezultata na česticama podljestvica koje predstavljaju pojedinu dimenziju roditeljskog ponašanja. Ukupan rezultat kreće se u rasponu od 1 do 4.

Keresteš i suradnice (2012) navode da su pouzdanosti (Cronbachov alfa) svih podljestvica zadovoljavajuće i kreću se u rasponu od 0,60 do 0,75 za podljestvice procjene majčinog ponašanja, te u rasponu od 0,63 do 0,81 za podljestvice očevog ponašanja. Na razini dimenzija, pouzdanosti se kreću u rasponu od 0,68 do 0,86.

U ovom istraživanju korišteni su rezultati na razini dimenzija, čije pouzdanosti iznose 0,67 za Roditeljsku podršku majke i 0,74 za Restriktivnu kontrolu majke, dok iznose 0,79 za Roditeljsku podršku kod oca i 0,80 za Restriktivnu kontrolu kod oca. Budući da pouzdanost za

podljestvicu Popustljivost, koja ujedno predstavlja dimenziju Popustljivost, nije bila zadovoljavajuća (0,50 za Popustljivost kod majke i 0,58 kod oca), ta se podljestvica u ovom istraživanju nije dalje koristila.

Ljestvica pozitivnog i negativnog afekta za djecu (eng. *The Positive and Negative Affect Schedule for Children, PANAS-C*, Ebesutani i sur., 2012) je skraćena verzija skale pozitivnog i negativnog afekta za djecu i mlade koja se sastoji od 10 čestica (pridjeva). Ljestvica je za potrebe CHILD-WELL projekta u okviru kojega su prikupljeni podaci za ovo istraživanje prevedena na hrvatski jezik metodom dvostrukog prijevoda. Zadatak sudionika je da na ljestvici od 1- *vrlo malo ili nimalo* do 5- *izrazito* odredi u kolikoj je mjeri doživljavao emociju navedenu u svakoj pojedinoj čestici u vremenskom razdoblju od posljednjih nekoliko tjedana. Pozitivan afekt predstavlja prosjek rezultata na česticama: radosno, sretno, živahno, ponosno, veselo; a negativan afekt predstavlja prosjek rezultata na česticama: uplašeno, prestrašeno, tužno, ljuto, jadno. Veći rezultat na ljestvici označava viši pozitivan afekt, odnosno viši negativan afekt. Ukupan rezultat na podljestvicama pozitivnog i negativnog afekta se formira kao prosjek rezultata na česticama za tu podljestvicu i kreće se u rasponu od 1 do 5. PANAS-C ima zadovoljavajuće metrijske karakteristike; pouzdanost za ljestvicu pozitivnog afekta iznosi 0,86, a za ljestvicu negativnog afekta 0,82 (Ebesutani i sur., 2012).

U ovom istraživanju pouzdanosti ljestvica pozitivnog afekta i negativnog afekta su ispod zadovoljavajuće razine. Cronbachov alfa za ljestvicu pozitivnog afekta iznosi 0,65 (nakon uklanjanja čestice „živahno“ koja je bila zasićena faktorom i pozitivnog i negativnog afekta te je smanjivala pouzdanost ljestvice), a za ljestvicu negativnog afekta 0,57.

3.3. Postupak

Podaci za istraživanje prikupljeni su u sklopu projekta Hrvatske zaklade za znanost HRZZ-IP-2019-04-6198 pod nazivom „Dobrobit djeteta u kontekstu obitelji (CHILD-WELL)“ (voditeljica prof.dr.sc. Andreja Brajša-Žganec). Prije prikupljanja podataka pribavljene su sve potrebne dozvole što uključuje dozvolu Ministarstva znanosti i obrazovanja za prikupljanje podataka unutar osnovnih škola, dozvolu ravnatelja/ica za ulazak u školu te pristanak roditelja za sudjelovanje njihove djece u ispunjavanju upitnika. Svim sudionicima i njihovim roditeljima je objašnjena svrha istraživanja, objašnjeno je da u bilo kojem trenutku istraživanja imaju pravo odustati bez ikakvih posljedica te da su njihovi podaci anonimni. Učenicima su zatim podijeljeni Upitnik roditeljskog ponašanja za oca i majku i PANAS-C koji su po ispunjavanju prikupljeni, te im je zahvaljeno na sudjelovanju.

4. Rezultati

U svrhu utvrđivanja odnosa majčinih i očevih roditeljskih ponašanja i pozitivnog i negativnog afekta djece prvotno je provedena analiza deskriptivnih pokazatelja za varijable korištene u istraživanju (Tablica 1) te su izračunati Pearsonovi koeficijenti korelacije i provedena je hijerarhijska regresijska analiza.

Tablica 1. *Rezultati deskriptivne analize za roditeljska ponašanja, pozitivan afekt i negativan afekt (N=127).*

Varijable		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>C</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>K-S</i>
Pozitivan afekt		4,41	0,53	4,50	2,50	5,00	<,001
Negativan afekt		1,61	0,57	1,40	1,00	3,40	<,001
Roditeljska podrška	Majka	3,63	0,30	3,67	2,67	4,00	<,001
	Otac	3,39	0,44	3,42	1,92	4,00	<0,05
Restriktivna kontrola	Majka	1,98	0,57	1,89	1,00	3,56	<,001
	Otac	1,81	0,62	1,67	1,00	3,67	<,001

Napomena: K-S – p-vrijednost Kolmogorov-Smirnovljevog testa normaliteta distribucije

Rezultati pokazuju da djeca u prosjeku doživljavaju visoki pozitivan afekt i niski negativan afekt. Majčinu podršku te očevu podršku djeca percipiraju visokom, dok majčinu i očevu restriktivnu kontrolu djeca u prosjeku procjenjuju niskom.

Provedbom Kolmogorov-Smirnovljevog testa utvrđeno je da raspodjele rezultata na svim varijablama značajno odstupaju od normalne raspodjele. Provjerom asimetričnosti distribucija utvrđeno je da su raspodjele rezultata na svim varijablama značajno asimetrične. Raspodjela rezultata pozitivnog afekta je negativno asimetrična, dok je raspodjela rezultata negativnog afekta pozitivno asimetrična. Također, raspodjele rezultata majčine i očeve podrške su negativno asimetrične, a majčine i očeve restriktivne kontrole su pozitivno asimetrične.

Iako odstupanje od preduvjeta normaliteta distribucija i značajna asimetričnost raspodjela rezultata dovode u pitanje opravdanost korištenja parametrijskih postupaka, u dovoljno velikom uzorku opravdano je koristiti parametrijske postupke ukoliko se eliminiraju problemi poput ekstremnih vrijednosti. S obzirom da smo uklonili univarijatne i multivarijatne ekstremne vrijednosti koje bi dovodile u pitanje valjanost rezultata, u radu smo nastavili s korištenjem parametrijskih postupaka. Također, u ovom istraživanju narušen je preduvjet normalnosti distribucija koji u modelima regresijske analize potencijalno predstavlja ugrozu valjanosti rezultata. Međutim, uz dovoljno velik uzorak, koji je prisutan u ovom radu, modeli regresijske analize su robusni na narušenu pretpostavku normaliteta te je moguće provesti regresijsku analizu (Schmidt i Finan, 2018).

Tablica 2. Pearsonovi koeficijenti korelacije između spola i dobi djeteta, roditeljskog ponašanja, pozitivnog afekta i negativnog afekta (N=127).

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Spol ¹	1,00						
2. Dob djeteta	0,09	1,00					
3. Pozitivan afekt	-0,08	-0,15	1,00				
4. Negativan afekt	-0,21*	-0,11	-0,30**	1,00			
5. Roditeljska podrška majka	0,08	-0,04	0,29**	-0,24**	1,00		
6. Restriktivna kontrola majka	-0,13	-0,15	-0,30**	0,41**	-0,24**	1,00	
7. Roditeljska podrška otac	-0,13	-0,02	0,32**	-0,31**	0,39**	-0,32**	1,00
8. Restriktivna kontrola otac	-0,20*	-0,11	-0,34**	0,43**	-0,14	0,73**	-0,17

Napomena: ¹Spol je kodiran 1 = dječak, 2 = djevojčica; ** $p < 0,001$, * $p < 0,05$

U tablici 2 prikazani su koeficijenti korelacije između svih ispitivanih varijabli. Vidljivo je da djeca koja procjenjuju da češće doživljavaju pozitivan afekt navode i da u manjoj mjeri doživljavaju negativan afekt. Također, iz tablice 2 vidljivo je da se spol i dob djeteta nisu pokazali statistički značajno povezani s pozitivnim afektom. Štoviše, dob djeteta se nije pokazala statistički značajno povezanom niti s jednom varijablom. S druge strane, spol djeteta se pokazao statistički značajno negativno povezan s negativnim afektom što upućuje na izraženiji negativni afekt kod dječaka.

Majčina podrška je značajno nisko povezana s pozitivnim afektom na način da se s povećanjem majčine podrške povećava i pozitivan afekt djeteta. Očeva podrška se također pokazala značajno nisko povezana s pozitivnim afektom tako da se s povećanjem očeve podrške povećava i pozitivan afekt djeteta. Restriktivna kontrola majke je statistički značajno nisko povezana s pozitivnim afektom. Što je veća majčina restriktivna kontrola manji je pozitivan afekt kod djece. Restriktivna kontrola oca značajno nisko korelira s pozitivnim afektom u smjeru da se s povećanjem restriktivne kontrole smanjuje pozitivan afekt djeteta.

Majčina podrška značajno korelira s negativnim afektom, no nešto manje u odnosu na pozitivan afekt, na način da se sa smanjenjem majčine podrške povećava negativan afekt kod djece. Očeva podrška također je značajno povezana s negativnim afektom u smjeru da se sa smanjenjem očeve podrške povećava negativan afekt. Majčina restriktivna kontrola više korelira s negativnim afektom nego s pozitivnim afektom, odnosno značajno je i umjereno povezana s negativnim afektom na način da se s povećanjem majčine restriktivne kontrole povećava negativan afekt djeteta. Očeva restriktivna kontrola se također pokazala više povezana s negativnim afektom nego s pozitivnim afektom, odnosno značajno je i umjereno povezana s negativnim afektom na način da se s povećanjem restriktivne kontrole povećava negativan afekt djece.

Što se tiče interkorelacija prediktorskih varijabli, roditeljska podrška majke i restriktivna kontrola majke su značajno negativno nisko povezane, dok roditeljska podrška oca i restriktivna kontrola oca nisu značajno povezane. Roditeljska podrška majke i restriktivna kontrola oca nisu značajno povezani. S druge strane, restriktivna kontrola majke i podrška oca značajno nisko negativno koreliraju. Također, roditeljska podrška majke i oca su značajno nisko pozitivno povezane, dok su restriktivna kontrola majke i oca značajno visoko pozitivno povezane.

Zbog visoke povezanosti pojedinih varijabli koje u modelima hijerarhijske regresijske analize predstavljaju prediktore, provjerili smo postoji li problem multikolinearnosti. Kao mjere multikolinearnosti koristili smo VIF (*variance inflation factor*) koji ako prelazi 10, ili u slabijim modelima 2,5, ukazuje na postojanje multikolinearnosti, te tolerancu koja implicira multikolinearnost ako iznosi manje od 0,1 (Senaviratna i Cooray, 2019). Utvrdili smo da u ovom istraživanju VIF nije viši od 2,34, a toleranca ne pada ispod 0,43 što pokazuje da se mjere multikolinearnosti nalaze unutar granica prihvatljivosti, odnosno da nije prisutan problem multikolinearnosti. Stoga smo rezultate dalje analizirali hijerarhijskom regresijskom analizom.

Kako bismo odgovorili na drugi istraživački problem, odnosno utvrdili doprinos roditeljskih ponašanja objašnjenju pozitivnog i negativnog afekta djece, provedene su hijerarhijske regresijske analize. Budući da se dob nije pokazala statistički značajno povezanom niti s jednom varijablom modela, nije uvrštena u hijerarhijske regresijske analize, a spol će biti kontroliran u prvom koraku obje analize iako je povezan samo s negativnim afektom. Dakle, u prvom koraku oba modela hijerarhijskih regresijskih analiza uvedena je sociodemografska varijabla spol djeteta, kako bismo statistički kontrolirali njegov doprinos. U drugom koraku analiza uvedena su majčina roditeljska ponašanja, odnosno majčina podrška i majčina restriktivna kontrola. U posljednjem koraku analiza uvedena su očeva roditeljska ponašanja, odnosno očeva podrška i restriktivna kontrola.

Tablica 3. Rezultati hijerarhijske regresijske analize s pozitivnim afektom kao kriterijskom varijablom.

		β	p
1. korak	Spol	-0,08	0,40
	R^2	0,01	
	$F (df)$	0,72 (1,125)	0,40
2. korak	Spol	-0,13	0,13
	Roditeljska podrška majka	0,24	0,01
	Restriktivna kontrola majka	-0,26	<0,001
	ΔR^2	0,15	
	$\Delta F (df)$	11,01 (2,123)	<0,001
3. korak	Spol	-0,18	0,03
	Roditeljska podrška majka	0,18	0,04
	Restriktivna kontrola majka	0,05	0,71
	Roditeljska podrška otac	0,23	0,01
	Restriktivna kontrola otac	-0,34	<0,001
	ΔR^2	0,09	
	$\Delta F (df)$	7,01 (2,121)	<0,001
	R	0,49	
	R^2	0,21	
	$F (df)$	7,82 (5,121)	<0,001

Rezultati prikazani u tablici 3 su pokazali da prvi blok ne objašnjava statistički značajno pozitivan afekt. U drugom koraku analize, majčina roditeljska ponašanja objasnila su 15% varijance pozitivnog afekta. Majčina podrška i restriktivna kontrola su se pokazale kao značajni prediktori, pritom su oba gotovo jednako dobri prediktori pozitivnog afekta. U trećem koraku analize, očeva roditeljska ponašanja su dodatno objasnila značajnih 9% varijance pozitivnog afekta. Očeva podrška kao i restriktivna kontrola oca značajni su prediktori pozitivnog afekta, pri čemu je restriktivna kontrola nešto bolji prediktor u odnosu na očevu podršku. Ulaskom očevih roditeljskih ponašanja u model analize, majčina restriktivna kontrola je prestala biti značajan prediktor pozitivnog afekta, a spol postaje značajan prediktor pozitivnog afekta. Budući da spol nije bio povezan s pozitivnim afektom, a pokazao se kao njegov značajan prediktor, u ovom modelu on predstavlja supresor varijablu. U konačnom modelu ukupan postotak objašnjene varijance pozitivnog afekta iznosi 21%, pri čemu je najbolji prediktor restriktivna kontrola oca, a slijede ga roditeljska podrška oca, roditeljska podrška majke i spol djeteta.

Tablica 4. Rezultati hijerarhijske regresijske analize s negativnim afektom kao kriterijskom varijablom

		β	p
1. korak	Spol	-0,21	0,02
	R^2	0,04	
	$F (df)$	5,68 (1,125)	0,02
2. korak	Spol	-0,15	0,07
	Roditeljska podrška majka	-0,14	0,09
	Restriktivna kontrola majka	0,36	<0,001
	ΔR^2	0,17	
	$\Delta F (df)$	13,19 (2,123)	<0,001
3. korak	Spol	-0,11	0,19
	Roditeljska podrška majka	-0,09	0,28
	Restriktivna kontrola majka	0,11	0,34
	Roditeljska podrška otac	-0,18	0,04
	Restriktivna kontrola otac	0,28	0,02
	ΔR^2	0,06	
	$\Delta F (df)$	4,69 (2,121)	0,01
	R	0,52	
	R^2	0,24	
	F	8,91 (5,121)	<0,001

Hijerarhijska regresijska analiza također je provedena i za utvrđivanje doprinosa roditeljskih ponašanja negativnom afektu kod djece. Iz tablice 4 vidljivo je da prvi blok kojeg čini spol djeteta objašnjava statistički značajno 4% varijance negativnog afekta djece. U drugom koraku analize uvedena su majčina roditeljska ponašanja. Pokazalo se da drugi blok varijabli statistički značajno objašnjava 17% varijance negativnog afekta, pri čemu se samo majčina restriktivna kontrola pokazala kao statistički značajan prediktor negativnog afekta. Ulaskom majčinih roditeljskih ponašanja u model, spol prestaje biti značajan prediktor negativnog afekta. U trećem koraku analize dodana su očeva roditeljska ponašanja. Roditeljska ponašanja oca dodatno značajno objašnjavaju 6% varijance negativnog afekta. Restriktivna kontrola oca je nešto bolji prediktor negativnog afekta u odnosu na očevu podršku. Dodatno, uvođenjem očevih roditeljskih ponašanja u analizu, restriktivna kontrola majke prestaje biti značajan prediktor negativnog afekta. U konačnom modelu je ukupno objašnjeno značajnih 24% varijance negativnog afekta. Najbolji prediktor pokazala se varijabla restriktivne kontrole oca, a slijedi ga očeva podrška.

5. Rasprava

Cilj istraživanja bio je ispitati odnos emocionalne komponente dobrobiti (pozitivnog i negativnog afekta) djece u osnovnoj školi i dimenzija roditeljskog ponašanja (roditeljske podrške i restriktivne kontrole).

Roditeljska ponašanja su se u ovom istraživanju pokazala statistički značajno povezana s negativnim i pozitivnim afektom djece. U skladu s očekivanjima, djeca koja procjenjuju da njihove majke i očevi iskazuju više podrške, u većoj mjeri izvještavaju da doživljavaju pozitivan afekt. Stafford i suradnici (2015) su u svom longitudinalnom istraživanju također ustanovili da je visoka roditeljska podrška doživljena u djetinjstvu povezana s većom psihološkom dobrobiti adolescenata i odraslih osoba koja je uključivala mjere pozitivnog afekta. Dodatno, oni su utvrdili da je očeva podrška doživljena u djetinjstvu više povezana s psihološkom dobrobiti kod adolescenata u dobi od 13-15 godina te odraslih osoba u dobi od 43 godine i 60-64 godine, nego majčina podrška i psihološka dobrobit. No, u ovom radu su povezanosti majčine i očeve podrške i pozitivnog afekta gotovo jednake visine. Razlog razlika u nalazima, između ostalog, može stajati u različitim uzorcima s obzirom da su u ovom radu sudionici djeca kod kojih majčina i očeva podrška mogu imati jednaku važnost u djetinjstvu, dok kasnije ne moraju. Povezanost roditeljske podrške i pozitivnog afekta također je u skladu s istraživanjem Hankina, Nederhofa i Oppenheimera (2011) koji su pokazali da djeca s rizikom za razvoj psihopatologije uz roditeljske postupke koji su ispunjeni toplinom pokazuju viši pozitivan afekt za razliku od djece čiji roditelji ne koriste podržavajuće roditeljske postupke.

Djeca koja procjenjuju da njihove majke i očevi iskazuju više restriktivne kontrole, izvještavaju o manjem doživljaju pozitivnog afekta što je također u skladu s početnim očekivanjem. Ovaj nalaz u skladu je s istraživanjem Stafforda i suradnika (2015) kod kojih je takva povezanost ustanovljena na adolescentima i odraslim osobama. Dodatno, oni su pokazali da je majčina restriktivna kontrola doživljena u djetinjstvu više povezana s psihološkom dobrobiti odraslih osoba u dobi od 43 godine nego očeva restriktivna kontrola, ali takve razlike primjerice nisu pronašli i kod adolescenata. Shodno tome, u ovom radu pronađene povezanosti majčine kontrole i očeve kontrole s pozitivnim afektom, koje su gotovo jednake visine, ukazuju na to da kod djece očeva i majčina kontrola vjerojatno imaju jednako važnu ulogu za pozitivan afekt djeteta. S druge strane, Wang i suradnici (2006) su pronašli da majčina kontrola nije statistički značajno povezana s pozitivnim afektom što je u suprotnosti s rezultatom u ovom radu. Međutim, usporedbu s nalazima tog istraživanja treba uzeti s oprezom s obzirom na kulturalne razlike i razlike u uzorku. Naime, Keresteš i suradnice (2012) naglašavaju da postoje

razlike u strukturi roditeljskog ponašanja i načinu na koji se određena roditeljska ponašanja percipiraju u različitim kulturama, a koje stoga mogu i ne moraju izazivati određene ishode, kao što je u ovom slučaju pozitivan afekt. Dodatno, Wang i suradnici (2006) su istraživanje provodili na djeci u dobi od dvije godine kod kojih kontrola još možda nema značaj za pozitivan afekt dok kasnije u djetinjstvu ima.

U skladu s očekivanjima je i nalaz da djeca koja izvještavaju o većoj majčinoj i očevoj podršci također izvještavaju da doživljavaju manje negativnog afekta. Taj se nalaz poklapa s nalazom u istraživanju Lagace-Seguin i d' Entremont (2006) koji su ustanovili da je autoritarni stil roditeljstva, obilježen niskom toplinom (podrškom), pozitivno povezan s negativnim afektom. Također je u skladu s istraživanjem Morana i suradnika (2018) koji su pokazali da roditeljska toplina negativno predviđa negativan afekt.

Povezanost roditeljske podrške i pozitivnog i negativnog afekta se može objasniti u okviru interpersonalne teorije prihvaćanja-odbijanja koja naglašava ulogu topline u odnosima sa značajnim osobama u životu (Rohner, 2016). Prema teoriji nedostatak roditeljske topline kod djece vodi percepciji odbijanja što ostavlja posljedice na emocionalno funkcioniranje djeteta kao što su djetetova emocionalna ravnodušnost, emocionalna nestabilnost, bijes, ogorčenost i agresivnost. Odnosno, dijete tada percipira da ga roditelj odbacuje što izaziva negativan afekt obilježen žalošću, nezadovoljstvom, strahom i ljutnjom. S druge strane, prisutnost topline djetetu pokazuje da je prihvaćeno, da će ga roditelj utješiti, brinuti se za njega i podupirati. Stoga, dijete doživljava pozitivan afekt i može biti u aktivnoj interakciji sa svijetom oko sebe znajući da ima sigurnu bazu. Povezanost roditeljske podrške i višeg pozitivnog afekta te nižeg negativnog afekta također se može objasniti i u kontekstu teorije samoodređenja (Soenens i Vansteenkiste, 2010). Djetetov odnos s roditeljima koji je obilježen podrškom omogućava zadovoljenje potrebe za povezanošću, jedne od tri osnovne psihološke potrebe čije zadovoljenje vodi dobrobiti, pa tako i višem pozitivnom afektu i nižem negativnom afektu.

Djeca koja majčinu i očevu restriktivnu kontrolu procjenjuju visokom, izvještavaju da doživljavaju viši negativan afekt što je također u skladu s početnim očekivanjima. Wang i suradnici (2006) su isto tako pokazali da djeca koja doživljavaju roditeljska ponašanja s manjom kontrolom doživljavaju i niži negativan afekt. Utvrđeni odnos psihološke kontrole i pozitivnog i negativnog afekta može se također objasniti u sklopu teorije samoodređenja. Smatra se da psihološka kontrola onemogućava zadovoljenje autonomije kao djetetove osnovne psihološke potrebe (Soenens i Vansteenkiste, 2010). Iz toga proizlazi djetetovo nezadovoljstvo i različite neugodne emocije koje s učestalim doživljavanjem mogu postati stalan obrazac doživljavanja. Odnosno, dijete doživljava visoki negativan afekt. Aunola i suradnici (2013) su

pokazali da s većim roditeljskim iskazivanjem kontrole djeca iskazuju više neugodnih emocija. Također, sa stalnim nametanjem vlastite volje u obliku psihološke kontrole, roditelji zanemaruju zadovoljenje djetetove autonomije, kod djece se smanjuje unutarnji osjećaj za samostalno i aktivno sudjelovanje u okolini te doživljavaju niski pozitivan afekt. U skladu s navedenim je istraživanje Van der Kaap-Deeder i suradnika (2017) u kojem su pronašli da je majčina psihološka kontrola preko nezadovoljenja djetetovih potreba povezana s emocionalnom dobrobiti djece.

Važno je napomenuti da su u ovom radu povezanosti roditeljskih ponašanja i pozitivnog i negativnog afekta niske do umjerene što navodi na zaključak da možda drugi čimbenici, poput stupnja (ne)zadovoljenja određenih dječjih potreba ili percepcije odbijanja koja se javlja kod djeteta kada mu roditelji ne iskazuju podršku, posreduju vezu između roditeljskih ponašanja i pozitivnog i negativnog afekta.

Hijerarhijska regresijska analiza pokazala je da majčina roditeljska ponašanja samostalno značajno doprinose objašnjenju pozitivnog afekta, te u skladu s očekivanjima što je veća majčina podrška veći je i pozitivan afekt djeteta, a što je veća restriktivna kontrola manji je pozitivan afekt djeteta. Kontrolirajući majčina roditeljska ponašanja, očeva roditeljska ponašanja također značajno doprinose objašnjenju pozitivnog afekta djece, te očekivano očeva podrška pozitivno, a restriktivna kontrola negativno predviđa pozitivan afekt. Restriktivna kontrola oca je objasnila veći postotak varijance pozitivnog afekta u odnosu na očevu podršku. Iako su dosadašnja istraživanja većinom proučavala majčina roditeljska ponašanja i ukazivala na važnost majčinih roditeljskih ponašanja u odgoju i dobrobiti djece, pronađeni doprinos očevih ponašanja pokazuje da i očevi imaju važnu ulogu u emocionalnoj dobrobiti djeteta.

U konačnom modelu analize su majčina i očeva podrška te očeva kontrola značajni prediktori pozitivnog afekta. Moran i suradnici (2018) su također pronašli da roditeljska podrška doživljena u djetinjstvu pozitivno predviđa pozitivan afekt, ali u odrasloj dobi. Iz ovakvih nalaza vidljivo je da i majčina i očeva podrška vjerojatno ima značaj za pozitivan afekt i u djetinjstvu, ali i u kasnijim razvojnim razdobljima. Razumljivo je da je roditeljska podrška važna za pozitivan afekt djeteta jer njezina prisutnost omogućava djeci da slobodno istražuju svijet oko sebe znajući da se mogu osloniti na roditelje. Očeva podrška je malo bolji prediktor pozitivnog afekta nego majčina podrška, ali razlika u jačini je dovoljno mala da se nalaz poklapa s nekim dosadašnjim nalazima da je podrška oca i majke jednako važna za ishode u djetinjstvu, dok kasnije možda nije (Flouri i Buchanan, 2003, prema Stafford i sur., 2015). Iako, Stafford i suradnici (2015) su u svom istraživanju ukazali na veću važnost očeve podrške, pri čemu su

pronašli da je očeva toplina snažnije povezana s dobrobiti djeteta (koja je uključivala pozitivan afekt) nego majčina toplina.

Također, restriktivna kontrola majke nije se u konačnom modelu pokazala značajnim prediktorom pozitivnog afekta, dok očeva kontrola je. Štoviše, restriktivna kontrola oca je najznačajniji prediktor pozitivnog afekta kod djece. Neki autori značaj očeve restriktivne kontrole objašnjavaju pomoću toga da očevi u odgoju više imaju ulogu poticati djecu u interaktivne aktivnosti za razliku od majki (Aunola i sur., 2013). Naime, moguće je da djeca kroz odrastanje vrijeme s ocem provode u raznim aktivnostima, očevi ih više potiču na zabavne aktivnosti te djeca takvu interakciju s ocem percipiraju kao uobičajenu i emocionalno podržavajuću. Odnosno, djeca percipiraju pozitivne odnose s ocem ako im dopušta da neovisno i nesmetano sudjeluju u aktivnostima. Stoga, ako očevi koriste restriktivnu kontrolu, kojom se narušava dječja autonomija i sputava djecu u slobodnom istraživanju svijeta, to za dijete ima veći značaj u doživljaju pozitivnog afekta koje je karakterizirano visokom energijom i sudjelovanjem u raznim aktivnostima, nego što ima majčina kontrola. Dakle, veća važnost očeve restriktivne kontrole za pozitivan afekt kod djece u odnosu na majčinu kontrolu može proizlaziti iz načina na koji očevi inače provode vrijeme s djecom. Osim toga, iako rezultati u ovom radu to ne pokazuju, Nelson i Crick (2002) su pronašli da očevi iskazuju više roditeljske kontrole nego majke, za što i ti autori navode da taj nalaz nije u skladu s prethodnim istraživanjima. Veća važnost očeve restriktivne kontrole u odnosu na majčinu može proizlaziti i iz tradicionalnih roditeljskih uloga koje kultura njeguje, pri čemu očevi češće preuzimaju ulogu roditelja koji disciplinira djecu, dok je za majke više karakteristična uloga roditelja koji iskazuje brigu i toplinu. Budući da je dijete onda naučeno na discipliniranje od strane oca, doživljavanje očeve restriktivne kontrole ostavlja veće posljedice na emocionalnu dobrobit djeteta.

S druge strane, nalazi ovog istraživanja nisu u skladu s nalazima Aunola i suradnika (2013) koji nisu pronašli značajnu povezanost roditeljskih ponašanja i pozitivnih emocija. No, razlike mogu proizlaziti iz toga što su oni istraživanje temeljili na roditeljskim procjenama i samoprocjenama koje ne moraju biti realan prikaz djetetovog emocionalnog stanja i vlastitih roditeljskih ponašanja.

Kontrolirajući spol djeteta, majčina roditeljska ponašanja značajno su objasnila dio varijance negativnog afekta. Konkretno, samo je majčina restriktivna kontrola značajno pozitivno predviđala negativan afekt što je djelomično u skladu s očekivanjima. Očeva roditeljska ponašanja dodatno su objasnila negativan afekt. Međutim, u konačnom modelu samo su očeva roditeljska ponašanja značajni prediktori negativnog afekta. U skladu s

očekivanjima što je veća očeva podrška djeteta doživljava niži negativan afekt, a što je veća očeva restriktivna kontrola viši je negativan afekt djeteta. To je djelomično u skladu s istraživanjem Morana i suradnika (2018) jer su oni ustanovili da i majčina i očeva toplina negativno predviđa negativan afekt, dok se u ovom radu majčina podrška nije pokazala značajnim prediktorom negativnog afekta niti u jednom koraku. S druge strane, Aunola i suradnici (2013) su utvrdili da nema povezanosti roditeljske podrške i negativnih emocija. Moguće je da je to zbog toga što su roditelji izvještavali o vlastitom ponašanju i dječjim emocijama, a ne sama djeca. Boughton i Lumley (2011) su pak utvrdili da i majčina i očeva podrška predviđaju depresivne simptome djece. Također, njihovi nalazi upućuju na to da majčina kontrola predviđa depresivne simptome, dok očeva ne. Takav nalaz u suprotnosti je s nalazom pronađenim u ovom radu. S druge strane Aunola i suradnici (2013) su pronašli da i očeva i majčina kontrola predviđaju negativne emocije djece što je također tek djelomično u skladu s nalazima našeg istraživanja, no oni su koristili drugačiji mjerni instrument. Razlike među istraživanjima vjerojatno proizlaze iz načina definiranja emocionalne dobrobiti djeteta, odnosno različitih korištenih ishoda. Boughton i Lumley (2011) su mjerili depresivne simptome te navode da se u slučaju mjerenja afekta mogu dobiti drugačiji nalazi s obzirom da depresivni simptomi imaju tendenciju mijenjati se kroz vrijeme.

Generalno gledajući, čini se da za negativan afekt djeteta veći prediktivni značaj imaju očeva roditeljska ponašanja, a ne majčina roditeljska ponašanja. Štoviše kao naj snažniji prediktor izdvojila se očeva restriktivna kontrola. Aunola i suradnici (2013) su istaknuli da, iako i majčina i očeva kontrola značajno predviđaju negativne emocije, očeva kontrola je imala nešto drugačiju fluktuaciju kroz vrijeme. Točnije, navode da je majčina kontrola stabilnija, dok se očeva više mijenja te očevi više podešavaju svoju restriktivnu kontrolu u skladu s neugodnim emocijama djeteta. Ako je tako slučaj, moguće je da fluktuacija očeve kontrole izaziva viši negativan afekt jer očevo ponašanje nije dosljedno, djeca ne znaju kakvu točno reakciju očekivati od oca što povećava frustraciju i zbunjenost. S druge strane, kao što to može vrijediti za pozitivan afekt, tako i za negativan afekt djeteta veći značaj može imati očeva restriktivna kontrola jer očevi uobičajeno doprinose dječjem razvoju putem igre preko koje im mogu omogućavati autonomiju, dok majke više doprinose svojom brižnošću (Cabreru, Fitzgerald, Bradley i Roggman, 2007). Stoga, ovisno o tome koja su očekivanja djeteta o tome što treba dobiti iz odnosa s ocem, kada očevi iskazuju restriktivnu kontrolu, takvo očevo narušavanje zadovoljenja autonomije ostavlja značajnije posljedice na negativan afekt djeteta.

Cabrera i suradnici (2007) naglašavaju da očeva roditeljska ponašanja treba promatrati odvojeno od majčinih te razvijati modele očevih roditeljskih ponašanja koji će pretpostavljati

neke specifičnosti u mehanizmima kojima djeluju na dječji razvoj. Očeva roditeljska ponašanja treba promatrati u sklopu kulture. Moguće je da se s mijenjanjem kulturalnih normi o tome kakva se roditeljska ponašanja očekuju od majki i očeva, mijenjaju dječje percepcije o tome kakva roditeljska ponašanja trebaju biti od pojedinog roditelja, te se mijenja i značajnost majčinih i očevih ponašanja.

Općenito nalazi u ovom istraživanju koji ukazuju na važnost očevih roditeljskih ponašanja pored majčinih roditeljskih ponašanja za emocionalnu dobrobit djeteta mogu proizlaziti iz toga da očevi u današnje vrijeme provode sve više vremena s djecom te imaju više prilika za iskazivanje podrške, ali i restriktivne kontrole (Almeida, Wethington i McDonald, 2001). Ne samo da se možda mijenja količina vremena koju roditelji provode s djecom, moguće je da su se s promjenom vrijednosti u društvu, gdje žene sve češće uz obitelj ostvaruju svoje karijere, promijenile i majčina i očeva kvaliteta interakcija s djecom. Dodatno, moguće je da očevi svoje ponašanje podešavaju u skladu s ponašanjem majki, te iskazuju više roditeljske kontrole ili podrške ako primjerice uočavaju da ju majke ne iskazuju, i obrnuto. Također, moguće je da spol djeteta određuje na koji način se majka i otac ponašaju prema djeci, ali i na koji način dijete percipira pojedina ponašanja majke i oca (Smojver-Ažić i Bezinović, 2011).

U modelima analiza roditeljska ponašanja objasnila su mali dio varijance pozitivnog i negativnog afekta. Dodatnom objašnjenju pozitivnog i negativnog afekta djeteta koje pohađa školu možda bi doprinijela ponašanja učitelja/ica koji također imaju važnu ulogu u životima djece, kao i odnosi s braćom i sestrama, te vršnjacima.

Ograničenja i buduća istraživanja

U ovom istraživanju korištene su dječje samoprocjene i procjene, što predstavlja prednost ovog istraživanja s obzirom da su dosadašnja istraživanja većinom koristila roditeljske izvještaje koji se mogu razlikovati od onih dječjih, ali i od stvarnog stanja. Međutim, iako su dječji iskazi prednost, oni su subjektivni i možda podložni iskrivljenim sjećanjima i doživljajima, odnosno potiskivanju. Također, takvi iskazi mogu biti socijalno poželjni, ili pod utjecajem drugih čimbenika i situacija u djetetovom životu koji u konačnici određuju pronađeni odnos roditeljskih ponašanja i emocionalne dobrobiti djece. Dječje samoprocjene mogu biti razlog utvrđenih pouzdanosti ljestvica pozitivnog i negativnog afekta koje su nešto ispod zadovoljavajućih. Naime, moguće je da djeca zaista najbolje znaju kako se osjećaju, ali im je na zadanim ljestvicama bilo teško procijeniti koliko su doživljavala zadanu emociju u određenom vremenskom periodu. Odnosno, moguće je da djeci u toj dobi nije jednostavno

identificirati svoje afektivno stanje ili da općenito ne doživljavaju sve emocije pojedine ljestvice u jednakoj mjeri.

Zbog svega navedenog buduća istraživanja trebala bi uz dječje procjene roditeljskog ponašanja koristiti i roditeljske samoprocjene te usporediti eventualne razlike u povezanosti s dječjim pozitivnim i negativnim afektom. Dodatno, moglo bi se promatrati roditeljske i dječje razlike u izvještaju o pozitivnom i negativnom afektu, odnosno na koji način su različiti izvori informacija o roditeljskom ponašanju povezani s različitim izvorima informacija o dječjem emocionalnom stanju. Dosadašnja istraživanja već ističu razlike između dječje i roditeljske procjene dječjih pozitivnih i negativnih emocionalnih stanja (Boughton i Lumley, 2011). Osim toga mogu se promatrati povezanosti majčinih i očevih roditeljskih ponašanja s pozitivnim i negativnim afektom djeteta s obzirom na spol djeteta.

Također, bilo bi dobro kroz duže vrijeme pratiti roditeljska ponašanja, kao i pozitivan i negativan afekt djeteta, te njihov odnos. To je moguće postići uz dnevnik koje bi djeca i roditelji ispunjavali, metoda koja donosi vrijedne informacije o fluktuaciji roditeljskog ponašanja i emocionalne dobrobiti djeteta. Uz longitudinalna istraživanja također bi se moglo pratiti promjene odnosa majčinih i očevih roditeljskih ponašanja i pozitivnog i negativnog afekta djece tijekom djetinjstva te čimbenike koji određuju važnost roditeljskih ponašanja za emocionalnu dobrobit djeteta s obzirom na pojedina razvojna razdoblja.

Roditelji nisu jedini čimbenik iz djetetove okoline koji može imati značaj za djetetovu emocionalnu dobrobit. Osim roditelja veliku ulogu u životu djeteta imaju njihova braća i sestre te učitelji/ce s kojima djeca provode veliku većinu dana. Stoga, potrebno je istraživati odnos njihovih ponašanja i pozitivnog i negativnog afekta djeteta.

Analiza korelacija korištena u ovom istraživanju ne omogućuje donošenje uzročno-posljedičnih zaključaka. Moguće je da roditeljska ponašanja utječu na afekt djeteta, ali i obrnuto. Za proučavanje mehanizama koji posreduju vezu između pojedinih roditeljskih ponašanja i pozitivnog i negativnog afekta u modele analiza bilo bi zanimljivo i korisno uključiti varijable poput (ne)zadovoljenja dječjih potreba i percepciju prihvaćanja/odbijanja kod djeteta koja se javlja kao rezultat roditeljskih ponašanja, a koja može biti kulturalno uvjetovana. Na važnost tih varijabli ukazuju prethodno provedena istraživanja (Van der Kaap-Deeder i sur., 2017)

Budući da zbog niske pouzdanosti ljestvice popustljivosti nju nismo koristili u ovom radu, potrebno je istražiti i odnos majčine i očeve popustljivosti s pozitivnim i negativnim afektom. Isto tako, ostavljen je prostor da se utvrde odnosi roditeljskih ponašanja na razini

pojedinih podljestvica s pozitivnim i negativnim afektom, a koje u ovom radu nismo mogli utvrditi radi niskih pouzdanosti podljestvica roditeljskih ponašanja.

Praktične implikacije

Rezultati ovog rada mogu se koristiti kao smjernice za osvještavanje i rad na poželjnim i nepoželjnim roditeljskim ponašanjima što će povećati emocionalnu dobrobit djece te konačno dovesti do pozitivnih razvojnih ishoda u adolescenciji i odrasloj dobi. Iako se na roditeljska ponašanja gleda kao da su stabilna i rijetko se mijenjaju u vremenu, pojedina istraživanja pokazala su da fluktuiraju, odnosno da se njihovo iskazivanje ipak mijenja u vremenu ovisno o različitim čimbenicima. Iz toga proizlazi da je potrebno djelovati na uzroke nepoželjnih roditeljskih ponašanja i eliminirati ih, a uz to da je moguće mijenjati ponašanje roditelja i poučavati roditelje poželjnim roditeljskim ponašanjima kojima će doprinosti trenutnoj i budućoj dobrobiti svoje djece. Tu je važna uloga psihologa u vrtićkom i školskom sustavu koji su u čestoj interakciji s djecom i roditeljima, a koji u sklopu raznih radionica i aktivnosti mogu raditi na podizanju svijesti o poželjnim i nepoželjnim roditeljskim ponašanjima. Istovremeno mogu biti podrška u roditeljstvu pružajući roditeljima smjernice i alate kojima će povećati učestalost onih roditeljskih ponašanja koji vode povećanju emocionalne dobrobiti djeteta. Rezultati ovog rada važni su i za kliničke psihologe koji bi u tretmanima djece trebali obratiti pozornost na roditeljska ponašanja i posljedice koje ostavljaju na emocionalnu dobrobit djeteta. Također, iako se dosada u odgoju i dobrobiti djeteta stavljao naglasak na majčina ponašanja, rezultati ovog rada ukazuju na važnost očevih ponašanja i njihovoj ulozi u emocionalnoj dobrobiti djeteta. To bi značilo da se očeve, kao i majke, treba aktivno uključivati u sve intervencije i programe.

6. Zaključak

Cilj ovoga rada bio je utvrditi odnos roditeljskih ponašanja i emocionalne dobrobiti na uzorku od 134 djece osnovnoškolske dobi. Rezultati analize povezanosti majčinih i očevih roditeljskih ponašanja s pozitivnim i negativnim afektom pokazali su da je majčina i očeva podrška pozitivno povezana s pozitivnim afektom, a majčina i očeva restriktivna kontrola negativno povezana s pozitivnim afektom. Majčina i očeva podrška su negativno povezani s negativnim afektom, a majčina i očeva restriktivna kontrola su pozitivno povezane s negativnim afektom.

Hijerarhijskom regresijskom analizom utvrđeno je da majčina ponašanja objašnjavaju 15% varijance pozitivnog afekta, a očeva roditeljska ponašanja objašnjavaju dodatnih 9% varijance. U konačnom modelu objašnjeno je 21% varijance pozitivnog afekta, a kao značajni prediktori pokazali se očeva restriktivna kontrola i podrška, te majčina podrška i spol djeteta. U modelu predviđanja negativnog afekta, majčina roditeljska ponašanja objasnila su 17% varijance negativnog afekta, pri čemu je samo restriktivna kontrola bila značajan prediktor. Očeva roditeljska ponašanja objasnila su dodatnih 6% varijance negativnog afekta. U konačnom modelu objašnjeno je 24% varijance negativnog afekta, dok su se kao značajni prediktori pokazali samo očeva podrška i restriktivna kontrola.

Provedene analize pokazale su da očeva roditeljska ponašanja imaju veliki značaj za emocionalnu dobrobit djece. Štoviše, očeva ponašanja mogu biti i važnija za pojedine ishode kod djece. Rezultati su korisni kao podloga za različite intervencije kojima će se poticati poželjna roditeljska ponašanja, a raditi na smanjenju onih nepoželjnih koje ugrožavaju emocionalnu dobrobit djece.

7. Literatura

- Almeida, D. M., Wethington, E. i McDonald, D. A. (2001). Daily variations in paternal engagement and negative mood: Implications for emotionally supportive and conflictual interactions. *Journal of Marriage and Family*, 63(2), 417-429.
- Amato, P. (2005). The impact of family formation change on the cognitive, social, and emotional well-being of the next generation. *The Future of Children*, 15(2), 75-96.
- Aunola, K., Tolvanen, A., Viljaranta, J. i Nurmi, J.-E. (2013). Psychological control in daily parent-child interactions increases children's negative emotions. *Journal of Family Psychology*, 27(3), 453-462.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296-3319.
- Bean, R. A., Barber, B. K. i Crane, D. R. (2006). Parental support, behavioral control, and psychological control among African American youth. *Journal of Family Issues*, 27(10), 1335-1355.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A Process Model. *Child Development*, 55(1), 83-96.
- Ben-Arieh, A., Casas, F., Frones, I. i Korbin, J. E. (2014). Multifacet concept of child well-being. U A. Ben-Arieh, F. Casas, I. Frones i J.E. Korbin (ur.), *Handbook of child well-being* (str. 1-27). Dordrecht: Springer.
- Boughton, K. L. i Lumley, M. N. (2011). Parent prediction of child mood and emotional resilience: The role of parental responsiveness and psychological control. *Depression research and treatment*, 2011, 1-9.
- Bradshaw, J. i Richardson, D. (2009). An index of child well-being in Europe. *Child Indicators Research*, 2, 319-351.
- Buss, K. A., Kiel, E. J., Morales, S. i Robinson, E. (2013). Toddler inhibitory control, bold response to novelty, and positive affect predict externalizing symptoms in kindergarten. *Social Development*, 23(2), 232-249.
- Cabrera, N., Fitzgerald, H. E., Bradley, R. H. i Roggman, L. (2007). Modeling the dynamics of paternal influences on children over the life course. *Applied Development Science*, 11(4), 185-189.
- Craig, L. (2006). Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with children. *Gender and Society*, 20, 259-281.
- Darling, N. i Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.

- Davis, M., Suveg, C. i Shaffer, A. (2015). The value of a smile: Child positive affect moderates relations between maternal emotion dysregulation and child adjustment problems. *Journal of Child and Family Studies*, 24, 2441–2452.
- Dockray, S. i Steptoe, A. (2010). Positive affect and psychobiological processes. *Neuroscience and Bibehavioral Reviews*, 35(1), 69-75.
- Ebesutani, C., Regan, J., Smith, A., Reise, S., Higa-McMillan, C. i Chorpita, B. F. (2012). The 10-item positive and negative affect schedule for children, child and parent shortened versions: Application of item response theory for more efficient assessment. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 34(2), 191-203.
- Eisenberg, N., Zhou, Q., Spinrad, T. L., Valiente, C., Fabes, R. A. i Liew, J. (2005). Relations among positive parenting, children's effortful control, and externalizing problems: A three-wave longitudinal study. *Child Development*, 76(5), 1055-1071.
- Filippello, P., Harrington, N., Costa, S., Buzzai, C. i Sorrenti, L. (2018). Perceived parental psychological control and school learned helplessness: The role of frustration intolerance as a mediator factor. *School Psychology International*, 39(4) 360–377.
- Filippello, P., Harrington, N., Buzzai, C., Sorrenti, L. i Costa, S. (2014). The relationship between frustration intolerance, unhealthy emotions, and assertive behaviour in Italian students. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, 32, 257–278.
- Forbes, E. E. i Dahl, R. E. (2007). Neural systems of positive affect: Relevance to understanding child and adolescent depression? *Development and Psychopathology*, 17(3), 827-850.
- Greene, T. R. i Noice, H. (1988). Influence of positive affect upon creative thinking and problem solving in children. *Psychological Reports*, 63(3), 895–898.
- Hankin, B. L., Nederhof, E., Oppenheimer, C. W., Jenness, J., Young, J. F., Abela, J. R. Z., Smolen, A., Ormel, J. i Oldenhinkel, A. J. (2011). Differential susceptibility in youth: Evidence that 5-HTTLPR x positive parenting is associated with positive affect 'for better and worse'. *Translational Psychiatry*, 1(10), 1-7.
- Isen, A. M., Daubman, K. A., i Nowicki, G. P. (1987). Positive affect facilitates creative problem solving. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(6), 1122–1131.
- Jenkins, B. N., Granger, D. A., Roemer, R. J., Martinez, A., Torres, T. K. i Fortier, M.A. (2018). Emotion regulation and positive affect in the context of salivary alpha-amylase response to pain in children with cancer. *Pediatric Blood and Cancer*, 65(6).
- Kahneman, D. i Deaton, A. (2010). High income improves evaluation of life but not emotional well-being. *Psychological and cognitive sciences*, 107(38), 16489-16493.
- Keresteš, G., Brković, I., Kuterovac Jagodić, G. i Greblo, J. (2012). Razvoj i validacija Upitnika roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, 15(1), 23-42.
- Keresteš, G. (2001). Roditeljsko ponašanje i obiteljska klima u obiteljima samohranih majka. *Društvena istraživanja*, 10(4-5), 903-925.

- Lagace-Seguin, D. G. i d'Entremont, M-R. L. (2006). The role of child negative affect in the relations between parenting styles and play. *Early Child Development and Care*, 176(5), 461-477.
- Land, K. C., Lamb, V. L. i Mustillo, S. K. (2001). Child and youth well-being in the United States, 1975-1998: Some findings from a new index. *Social Indicators Research*, 56, 241-320.
- Luebke, A. M., Bell, D. J., Allwood, M. A., Swenson, L. P. i Early, M. C. (2010) Social information processing in children: Specific relations to anxiety, depression, and affect. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 39(3), 386-399.
- Macuka, I. (2007). Skala percepcije roditeljskog ponašanja – procjena valjanosti. *Suvremena psihologija*, 10(2), 179-199.
- McMunn, A. M., Nazroo, J. Y., Marmot, M. G., Boreham, R. i Goodman, R. (2001). Children's emotional and behavioural well-being and the family environment: Findings from the Health Survey for England. *Social Science and Medicine*, 53(4), 423-440.
- Mills, R. S. L., Freeman, W. S., Clara, I. P., Elgar, F. J. Walling, B. R. i Mak, L. (2007). Parent proneness to shame and the use of psychological control. *Journal of Child and Family Studies*, 16, 359-374.
- Minkkinen, J. (2013). The structural model of child well-being. *Child Indicators Research*, 6(3), 547-558.
- Moran, K. M., Turiano, N. A. i Gentzler, A. L. (2018). Parental warmth during childhood predicts coping and well-being in adulthood. *Journal of Family Psychology*, 32(5), 610-621.
- Nelson, D. A., & Crick, N. R. (2002). Parental psychological control: Implications for childhood physical and relational aggression. U B. K. Barber (ur.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (str. 161–189). Washington, DC: American Psychological Association.
- Olino, T. M., Lopez-Duran, N. L., Kovacs, M., George, C. J., Gentzler, A. L., i Shaw, D. S. (2011). Developmental trajectories of positive and negative affect in children at high and low familial risk for depressive disorder. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 52(7), 792–799.
- Olsen, S. F., Yang, C., Hart, C. H., Robinson, C. C., Wu, P., Nelson, D. A., Nelson, L. J., Jin, S. i Wo, J. (2002). Maternal psychological control and preschool children's behavioral outcomes in China, Russia, and the United States. U B. K. Barber (ur.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (str. 235–262). Washington, DC: American Psychological Association.
- Pollard, E. L. i Lee, P. D. (2002). Child well-being: A systematic review of the literature. *Social Indicators Research*, 31, 59-78.

- Raghavan, R. i Alexandrova, A. (2014). Toward a theory of child well-being. *Social Indicators Research, 121*(3), 887-902.
- Rohner, R. P. (2016). Introduction to Interpersonal acceptance-rejection theory (IPARTheory) and evidence. *Online Readings in Psychology and Culture, 6*(1).
- Roman, N. V., Davids, E. L., Moyo, A., Schilder, L., Lacante, M. i Lens, W. (2015). Parenting styles and psychological needs influences on adolescent life goals and aspirations in a South African setting. *Journal od Psychology in Africa, 25*(4), 305-312.
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Simunek, M., Hollander, S. i McKenley, J. (2002). Characteristic emotional intelligence and emotional well-being. *Cognition and Emotion, 16*(6), 769-785.
- Scharf, M. Rousseau, S. i Smith, Y. (2016). Validation of the dependency-oriented and achievement-oriented psychological control scale in middle childhood. *Journal of Child and Family Studies, 25*(4), 1200-1207.
- Schmidt, A. F. i Finan, C. (2018). Linear regression and the normality assumption. *Journal of Clinical Epidemiology, 98*, 146-151.
- Schor, E. L. (1995). Developing communality: Family-centered programs to improve children's health and well-being. *Bulletin of the New York Academy of Medicine, 72*(2), 413-442.
- Scrimin, S., Osler, G., Pozzoli, T. i Moscardino, U. (2018). Early adversities, family support, and child wellbeing: The moderating role of environmental sensitivity. *Child: Care, Health and Development, 44*(6), 885-891.
- Senaviratna, N. A. M. R. Cooray, T. M. J. A. (2019). Diagnosing multicollinearity of logistic regression model. *Asian Journal of Probability and Statistics, 5*(2), 1-9.
- Smojver-Azić, S., i Bezinović, P. (2011). Sex differences in patterns of relations between family interactions and depressive symptoms in adolescents. *Croatian medical journal, 52*(4), 469-477.
- Soenens, B. i Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review, 30*, 74-99.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyten, P., Duriez, B. i Goossens, L. (2005). Maladaptive perfectionistic self-representations: The mediational link between psychological control and adjustment. *Personality and Individual Differences, 38*(2), 487-498.
- Soucy, N. i Larose, S. (2000). Attachment and control in family and mentoring contexts as determinants of adolescent adjustment to college. *Journal of Family Psychology, 14*(1), 125-143.
- Stafford, M., Kuh, D. L., Gale, C. R., Mishra, G. i Richards, M. (2015). Parent-child relationships and offspring's positive mental wellbeing from adolescence to early older age. *The Journal of Positive Psychology, 11*(3), 326-337.

- Statham, J. i Chase, E. (2010). *Childhood wellbeing: A brief overview*. Loughborough: Childhood Wellbeing Research Centre.
- Van der Kaap-Deeder, J., Vansteenkiste, M., Soenens, B. i Mabbe, E. (2017). Children's daily well-being: The role of mothers', teachers', and siblings' autonomy support and psychological control. *Developmental Psychology*, 53(2), 237–251.
- Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada slap.
- Volbrecht, M. M., Lemery-Chalfant, K., Aksan, N., Zahn-Waxler, C., i Goldsmith, H. H. (2007). Examining the familial link between positive affect and empathy development in the second year. *The Journal of genetic psychology*, 168(2), 105–129.
- Wang, L., Chen, X., Chen, H., Cui, L. i Li, M. (2006). Affect and maternal parenting as predictors of adaptive and maladaptive behaviors in Chinese children. *International Journal of Behavioral Development*, 30(2), 158-166.
- Watson, D., Clark, L. A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6), 1063-1070.